

Бојана М. ЛАСИЦА*

Универзитет у Источном Сарајеву

Филозофски факултет

Катедра за библиотекарство

КЊИЖЕВНИ ПРИЛОЗИ У ЧАСОПИСУ БРАТСТВО

Айспиракџи: Часопис *Брајсџиво* је излазио у Сарајеву у периоду од 1925. до 1941. године, као духовни часопис за вјерско и народно просвједивање. Иако се примарно бавио религијом, пратио је и културни живот српског народа у Босни и Херцеговини и његовао лијепу књижевност. Имао је најдужи континуитет излажења у односу на све остале српске листове и часописе у периоду између два свјетска рата у Босни и Херцеговини, па представља значајну ризницу књижевних текстова. У предстојећем раду настојаћемо да жанровски, тематски и библиографски опишемо књижевне прилоге у *Брајсџиву*. Споменућемо и њихове ауторе, и настојати да укажемо на њихову бројност, квалитет и улогу у културном и просвјетном животу у Босни и Херцеговини у периоду између два свјетска рата.

Кључне ријечи: *Брајсџиво*, књижевни прилози, духовна периодика у БиХ, вјерско и народно просвједивање.

УВОД – О ЧАСОПИСУ БРАТСТВО

Значајно мјесто у духовном, књижевном и културном животу Босне и Херцеговине у међуратном периоду заузима часопис *Брајсџиво*. Излазио је мјесечно у Сарајеву, од јануара 1925. до марта 1941. године и имао је најдужи континуитет излажења у односу на све остале српске листове и часописе у периоду између два свјетска рата у Босни и Херцеговини (в. Ласица 2025а: 311–330). Иако се примарно бавио религијом, пратио је и културни живот српског народа у Босни и Херцеговини и његовао лијепу књижевност. Успјешно је попуњавао празнину насталу недостатком књижевних часописа, којих је у овом периоду било јако мало и који су били краткотрајни: *Књижевни преглед Мале библиотеке* (1925), *Змијање* (1927), *Књижевна Крајина* (1931–1932) и *Развијтак* (1935–1941) (в. Ласица 2019: 573–586). Часопис *Брајсџиво* је покренула група истинских родољуба концентрирана око удружења „Српско православно братство Светог Саве”, са циљем да шире православну хришћанску вјеру, јачају религиозна, морална и национална осјећања и, како стоји у уводном програмском тексту, „да уз књиге и друге образовне публикације, што их шири у народу, покренемо рад на религиозно-моралном јачању и вјерско-просвјетном подизању нашег народа” (Љубибратић 1925: 1).

* ORCID 0009-0005-2071-5753, bojana.lasica@ffuis.edu.ba

Истовремено се размишљало и о подизању нивоа културе у ратом исцрпљеној земљи и о укључивању у свјетску културну баштину, гдје се каже: „Па да свој прилог принесемо у заједничку свјетску ризницу културе и да тако заузмемо оно мјесто међу културним народима, које нам припада по способности и заслуги наше нације” (Љубибратић 1925: 5).

Уређивао га је истакнути свештеник, протојереј Мирко Максимовић (1890–1946),¹ који се до тада већ истакао у књижевном, преводилачком и уређивачком послу. У сарајевским листовима и часописима објављивао је приповијетке, есеје, путописе и биографије. Био је и један од уредника Споменнице српског пјевачког друштва „Слога”, приређивач календара *Просвјета* за 1934, 1935, 1936, 1939. и 1940. годину, календара *Брайсџиво* који је излазио у Сарајеву од 1934. до 1941. године, један је од оснивача друштва „Српско православно братство Светог Саве” у Сарајеву и био је његов секретар, а обављао је и функцију предсједника Српског пјевачког друштва „Слога” и Српског просвјетног и културног друштва „Просвјета” (Ласица 2025б: 432–433). Максимовић је успио да за сараднике часописа окупи многе угледне личности из тадашњег културног и духовног живота као што су: Петар Маркичевић, Лазар Мирковић, Љубо Влачић, Љубомир Шпирић, Владислав Скарић, Милан Карановић, Перо Слијепчевић, Славко Калуђерчић, Коста Мандић и Константин Ђурчић. Најугледнији сарадник је био епископ Николај Велимировић, који је у то вријеме био епископ охридско-битолски, а потом жички и главни мисионар „Православне народне заједнице”.

Будући да је за све вријеме излажења часопис имао истог уредника, структура се није много мијењала. Испуњен је био религиозним текстовима, који су били у складу са вјерским празницима у одређеним мјесецима у облику чланака, есеја, бесједа, проповиједи, посланица, као и радовима из књижевности, културе, умјетности и филозофије. Редовне рубрике су биле „Хроника” и „Биљешке”, које су доносиле кратка обавјештења о дешавањима из православља и имале информативну и документарну вриједност. Часопис је имао сталну вјерску концепцију која је била усклађена са потребама православних читалаца. Поред морално-поучних есеја, бесједа, молитви и тропара, на његовим страницама проналазимо и вриједне књижевне прилоге. Према тврђењу Весне Матовић:

Књижевност сагледана у контексту периодике пружала је могућности да се прате динамични процеси идејних и поетичких промена, открију њихови зачеци, путеви континуитета и дисконтинуитета, да се уђе у траг ванлитерарних утицаја (оних из друштвено-културног поља) као и да се прати рецензија националне традиције и страних књижевности и култура (Матовић 2014: 12).

1 Поријеклом је био из Сарајева. За свештеника је рукоположен у Сарајеву 1917. године. Службовао је на парохији раковачкој код Маглаја (1917–1921), у Трнову (1921–1923) и у Сарајеву (1923–1941). Чин протојереја добио је 1923, а првеним појасом одликован је 1928. године. Био је добровољац у Првом балканском рату. У Првом свјетском рату је заробљен. Судило му се на велеиздајничком бањалучком процесу, одакле је због недостатка доказа ослобођен 1916. године. У Другом свјетском рату са породицом је ухапшен и спроведен у логор у Цапраг код Сиска. Из логора је прешао у Београд гдје је служио у Саборној цркви. Послије рата вратио се у Сарајево, гдје је убрзо и преминуо (Новаков 2011: 784–785).

У овом раду ћемо се осврнути на књижевне прилоге и указати на њихову улогу у духовном, културном и просвјетном животу у Босни и Херцеговини у периоду између два свјетска рата. Користићемо се методом библиографских истраживања и донијети све битне елементе о објављеним текстовима и уз шире анотације и коментаре што исцрпије представити књижевну садржину часописа. У навођењу и основном интерпретирању књижевних прилога које је *Брајтсјиво* објавило узећемо у обзир књижевне родове и врсте, теме, као и припадање одређеним националним литературама.

Према *Библиографији радова часописа Брајтсјиво (Сарајево, 1925–1941)* Милене Максимовић прилози из књижевности су разврстани на српску, народну и стране књижевности, а у оквиру њих на поезију и прозу, док су прилози о књижевности подијељени у групе: о књижевности уопште, о српској књижевности, о народном стваралаштву и фолклористичким и етнолошким изучавањима и о страним књижевностима (Максимовић 2000а: 1–70). Ова библиографија је изузетно корисна, јер на основу ње имамо одговарајући корпус грађе, односно полазну тачку за даље студиозно проучавање.

ПОЕЗИЈА

По броју објављених пјесама у часопису *Брајтсјиво* издваја се помало заборављен и запостављен писац Исаије Митровић (1880–1949), чије име нису забиљежиле најзначајније историје српске књижевности, а чије је дјело тек у новије вријеме детаљније истражено и вредновано. Писао је поезију и прозу са различитим мотивима, као што су: природа, рад, мајка, Бог, празник, туга за младошћу и народом коме је припадао. Радове је објављивао у 133 различита часописа: дјечија, школска, женска, педагошка, књижевна и духовна (Мачкић 2019: 27). Савремена књижевна критика је позитивно оцијенила његов књижевни рад: „Био је цијењен просвјетни и културни радник у свом времену, поштовалац традиције и родољуб, али истовремено писац модерног сензибилитета и напредних културних схватања” (Мачкић 2019: 7; Саџак 2010: 59).

У периоду од 1927. до 1931. године у *Брајтсјиву* је објавио четрнаест пјесама. Имајући у виду да је то духовна периодика, њихове садржаје је томе и прилагодио. Основни мотиви у пјесмама су Христово рођење, васкрсење и српски обичаји за ове свете празнике. Радост Христовог рођења описана је у пјесми „Витлејемска звезда” (1928: 177–178). Она обилази и обасјава сва села и градове, доноси мир и благостање и најављује Христово рођење. Сличног садржаја су и пјесме: „Источни мудраци (Сину Војиславу богослову)” (1927: 186–187), „Христово рођење” (1927: 177), „Христос се роди” (1930: 185), „Псалм Божићни” (1930: 161) и „Песма велике радости”.

Топлину породичног дома уочи најрадоснијег празника Митровић је дочарао у пјесми „Бадњаци”. Отац долази, честита празник и благосиља укућане:

Сретно Бадње вече, моја децо драга!
Бог вам дао здравља, среће, изобиља,
Мирила вам душа ко кита смиља
Штогот добра хтели, то вам Господ дао,
Штогот не имали, то вам намакао!

(1928: 190)

Затим ложи бадњаке, а дјеца му помажу, а мајка их посипа житом. У пјесми „Мајка” пјесник говори о мајци која је „стара, слаба, тиха, уздрхтана”, али која насупрот томе, има јаку снагу вјере и сваки дан се моли испред иконе Светог Јована за свој скромни живот:

Изим мира и кућне слободе,
Црног рушца, те хлеба и воде,
За старачки свој живот увели,
Седа мајка друго не зажели!

(1928: 32–33)

Распеће и васкрсење су чести мотиви поезије у *Брајтсйву*. Митровићева „Песма о распетоме” је једна од тих пјесама гдје са болном сјетом пјесник говори о томе ко је био Христос, шта је све значео за људски род, а за оне који су га осудили каже:

Распеше Га. Али ко би од њих знао,
Да је са крста тог нов живот засјао!

(1928: 51–52)

У пјесми „Васкрс” (1928: 49) описано је свитање у очи Васкрса, стање на небу, у природи, изнад Јерусалима и откриће радосних вијести о Васкрсу Христа. Мотив васкрса обрађен је и у Митровићевим пјесмама: „Псалм васкршњи” (1929: 49), и „Псалм победни” (1930: 81).

Послије Исаије Митровића, са четири пјесме заступљен је протојереј Јанко Брежанчић (1885–1958). У броју три из 1928. године, јавља се са двије пјесме у којима слави највеће српске манастире Грачаницу и Жичу. „Грачаница” као „задужбина света из времена давна” представљена је као споменик и чувар историје:

Историје царства, ропства и страдања,
Историја цркве, вере наде, свега

(1928: 58–59).

Пјесник тражи од Грачанице да упали своја кандила и светим пламеном да озари сву браћу и сестре из новог доба који ће нову историју да стварају као некад косовски јунаци. У пјесми „Жича” опјевана је задужбина Немањића као мјесто вјере, љубави и наде, која треба да са истим жаром као и некада Немањиће, да прими „свога Господара, Краља Словенаца, Срба и Хрвата” (1928: 59).

Остали аутори који се јављају са једном или двије пјесме са неким од наведених мотива су: Љубомир Богићевић „Рођење Христово” (1925: 8), Николај Велимировић „Стражите” (1925: 217–218), „Не одели ме од себе” (1926: 25), Милан Драгић „Трновитом стазом” (1925: 49), Јела Остојић „10 октобар 1934” (1934: 155), „Светосавски пролог” (1935: 1–2), Милан Путниковић „Божји у слободи” (1929: 166–167), „Псалм 137” (1937: 180), Данило Стефановић „На прагу неба” (1925: 126), „Осана” (1925: 126–127), Радован Тунгуз Перовић „Светом Симеуну новом” (1939: 126–132) и Симо Умичевић „Песма о отаџбини” (1928: 156–157).

Такође, објављено је и доста непотписаних пјесама које су у облику тропара, па имамо тропаре посвећене Светом Сави, Светом цару Лазару, Светом Георгију, Божићу, Васкрсу и другим српским светитељима.

Српски етнограф Милан Карановић (1882–1955) се јавља у *Брајтсџиву* са два прилога „Божић у српским народним пјесмама” (1925: 6–8; 1925: 35–37) и „Предавање из народних пјесама” (1925: 71–72). У првом прилогу он истражује у којим народним пјесмама је опјеван Божић, најрадоснији хришћански празник и обичаји који уз њега иду. Истиче како је то много важно за изучавање вјере и народне традиције и за васпитање дјеце. Као примјер наводи народне пјесме: „Сан пречисте госпође”, „Иде Божић” и „Три сестре у Божића” и дио из *Горској вијенца* када игуман Стефан пјева уз гусле, уочи Божића:

Нема дана без очног вида,
нити праве славе без Божића!
(1925: 37)

„Предавање из народних пјесама” представља извјештај са предавања који је одржао Милан Карановић са темом „Мајка, љуба и сеја у српским народним пјесмама”. Предавање је обухватило садржаје неколико народних пјесама у којима се спомињу мајка Југовића, мајка Марка Краљевића Јевросима, љуба Анђелија, сестра Милица и др. Истакнуте су њихове особине, праведност, вјерност, оданост, а све са жељом да се утиче на васпитавање и просвјешћивање омладине како би се и даље рађале и одгајале „велике мајке, велике љубе и велике сеје које ће бити достојне својих славних опјеваних предака”.

ПРОЗА

Житија

Најврједнији и најобимнији прозни књижевни радови у *Брајтсџиву* су два житија: „Житије преподобног и богоносног оца Саве I, Архиепископа српског”, које није потписано, а објављено је у наставцима кроз цијело једанаесто годиште у 1935. и у прва два броја у 1936. години и житије хиландарског монаха Теодосија „Житије преподобног и богоносног оца нашег Петра Коришког”, у бројевима један, два и шест-седам у четрнаестом годишту у 1938. години. Сава Немањић је историјска личност из средњовјековне српске државе који је много тога допринио у културном, политичком и црквеном животу земље, док је Петар Коришки српски испосник који се одрекао свих овоземаљских уживања и остатак живота провео у пустињи. Поредећи ова два житија, по начину писања и историјском значају ових личности, Димитрије Богдановић истиче:

У Савином житију преплиће се земаљско с небеским, историјско с вечним, у сазнању божанског смисла тих противречних спојева па и у живој успомени на Савину унутрашњу амбиваленцију и патњу због њих. За разлику од овог, Петар је личност духовног микрокосмоса; он у самој себи носи трагично супротстављање добра и зла, у људским, психолошким чињеницама (Богдановић 1988: 42).

Одабравши ова два најврједнија дјела из српске средњовјековне књижевности, уредник Максимовић је презентовао својим читаоцима дјела трајне вриједности српске културе и духовности.

Биографије

По броју објављених прозних прилога предњаче биографије црквених и свјетовних личности. Писане су различитим поводима, приликом именовања за епископа или митрополита, да се оживе сјећања на неку значајну личност из прошлости или приликом упокојења неке истакнуте личности из српског духовног живота. Од непознатих аутора објављене су следеће биографије: „Његова Светост Патријарх Варнава” (1930: 84–87), „Архиепископ Летонски Јован” (1932: 141–143), „Протосињел Васиљ Стрилич” (1933: 103–106), „Живот и дело Епископа – Митрополита – Патријарха Варнаве” (1933: 113–114), „Митрополит Дабро-босански Петар” (1933: 117–120), „Епископ Захумско-херцеговачки господин Тихон Радовановић” (1934: 161–162), „Епископ др Симеон Поповић” (1934: 163), „Епископ Саво Трлајић” (1934: 163), „Архимандрит г. Виктор Гиздовић” (1935: 43–44), „Његова Светост Патријарх Српски Гаврило” (1938: 25–27), „Његово Високопреосвештенство АЕ и Митрополит господин Петар” (1938: 109–111).

Значајан допринос у објављивању биографија дао је и Славко Калуђерчић (1889–1949), објавивши у *Брајсџиву* десет биографија и то највише од истакнутих личности, јунака и војвода који су се прославили јунаштвом у Првом и Другом српском устанку, а који су истовремено били и духовни представници српског народа. Сматрао је да су јунаци са Тимока и Мораве неправедно запостављени у народним пјесмама, за разлику од оних са Дрине, које је уз гусле опјевао Филип Вишњић. Желио је да њихов лик и дјело сачува од заборава, јер су они у великој мјери допринијели угледу и слави Карађорђа и напредку српске војске којом су командовали. Описан је њихов физички изглед, поријекло, образовање, карактерне особине, јуначки подвизи, црквена рукоположења, временски слијед догађаја у који је дата особа била укључена, као и друштвене прилике које су окруживале њен живот. Изнијете чињенице су кохерентно образложене због чега ова форма посједује извјесна обиљежја приповијести (Роровић 2010: 90). Тако имамо следеће биографије: „Стеван Синђелић, ресавски војвода” (1930: 9–14), „Хаџи Мелентије Стевановић архимандрит рачански, војвода соколски” (1930: 37–42), „Прота Матија Ненадовић (Карађорђевић први председник Савета и војвода I реда, кавалир руског ордена Св. Ане II степена)” (1930: 98–104), „Хаџи Никола Михајловић, поречки војвода” (1930: 149–155), „Атанасије Антонијевић, прота буковачки” (1930: 170–175), „Поп Лука Лазаревић, војвода Посавине и Тамнаве шабачке и командант града Шапца” (1931: 87–93), „Хаџи Рувим архимандрит београдски” (1931: 137), „Ђенедије Шувак, калуђер манастира Тавне” (1931: 178–181) и „Тимотије Поповић” (парох дрињачки) (1936: 149–152). Поред ових биографија, Калуђерчић нам доноси и један сегмент живота Стевана Немање, славног и моћног владара српске средњовјековне државе Рашке „Смрт Стевана Немање” (1931: 43–47), од тренутка када одлази да се замонаши у манастир Студеницу до смрти на Светој Гори. Наведене биографије су од изузетног значаја у научноистраживачком раду

јер врло често буду једини извори података о неким личностима. Зато смо се потрудили да их што више наведемо и библиографски опишемо.

Истакнути теолог и епископ жички и охридски, Николај Велимировић (1881–1956), објавио је животописе двије свјетовне личности „Св. Сава архиепископ српски” (1929: 3–4) и „Св. Јован Милостиви” (1929: 113–115).

Писма

Нешто већи број прилога владика Николај је објавио у облику писама која су прештампана из дјела *Мисионарска њисма*. Писма су посебни облици научних текстова и могу послужити као погодна замјена за оглед, есеј, трактат, па и за краћу научну расправу (Максимовић 2014: 286). Ову форму писања употребљавали су и најранији хришћански проповједници у *Новом завјету*. У *Брајсџиву* је објављено седам оваквих писама који дају одговоре на различита питања о вјери, духовности и свакодневном животу: „Писмо раднику који пита шта је то духовни живот” (1932: 1–2), „Писмо човјеку који каже да вјерује у Бога, али му се не моли” (1932: 25–26), „Писмо једној побожној породици која пита: како је Христ?” (1932: 49–50), „Писмо машиновођи Стамену И. који се жали на досаду свог посла” (1932: 73–74), „Писмо раднику Митру Ф. о томе зашто се Спаситељ родио у пећини” (1932: 156–158), „Писмо служитељу Глигорију И. који пита о значењу јарма и бремена” (1933: 1–2) и „Писмо професору Милану И. који пита о I кор. 3, 18” (1933: 57–58). Владика Николај се кроз ова писма обраћа широким народним масама које се суочавају са истим или сличним проблемима, дајући практична упутства како треба живјети у складу са хришћанском вјером и како човјек може најлакше да превазиђе одређене животне потешкоће. Сваки проблем повезује са вјером и дубоким духовним смислом. Ова писма су била од користи у прошлости, али се и данас у савременом животу радо читају и примјењују.

Приче

Сличног садржаја су морално-поучне и религиозне приче којих има много публикованих у *Брајсџиву*. То су приче у којима се истичу хришћанке врлине, доброта, скромност, кроткост, милосрђе, пожртвовање, а осуђују гордост, лакомисленост, бездушност, завист и гњев. Одабравши овакве садржаје, уредник је озбиљно размишљао о васпитању дјеце и омладине у духу хришћанске вјере и народне традиције. Више је објављено превода ових прича него забиљежено од домаћих аутора. Споменућемо неке о њих.

„Прича о Вуку и јагњету” (1928: 2–4) је одломак из једног предавања које је Николај Велимировић одржао у Америци. Испричана је у симболима, по узору на једну охридску легенду о томе како је јагње надмудрило вука. Као и код Андрића у причи „Аска и вук” и у овој причи имамо борбу између добра и зла у којој добро побеђује. Јагње је симбол Христа Спаситеља, док је вук цар Ирод, јеврејски народ и Понтије Пилат.

Јагњећа кроткост је победила вучију дрскост, милост побеђује себичност, доброта дивљаштво, мудрост – глупост, поштење – непоштење. Свака хришћанска врлина је јагње, а сваки порок је вук (1928: 3).

Управо у овоме тексту је сажета једна морална истина која је у складу са хришћанском вјером да добро увијек победи зло. Најмлађим читаоцима *Брајтсџива* епископ Николај Велимировић је намијенио три приче под насловом „Приче о тајанственом” (1928: 145–155) у којима је добро оличено у лику Исуса Христа, зло у Луциферу, и покајање у лакомисленом младићу.

Парох Јован Ж. Бута (1876–1930) се огласио са неколико поучних прича под насловом „Ситнице и крупнице” и „Из наше градине” у неколико бројева у 1928. години у којима на практичним примјерима показује како треба да буде добро васпитање, а осуђује се лакомисленост, безбрижност и бездушност. Од домаћих аутора са поучним причама јављају се и Емил С. Петровић (1866–1925), Владислав Јанкулов (1877–1942) и други, а неке су преузете из Јеванђеља.

Из стране књижевности издвојићемо неколико аутора. Од истакнутог руског свештеника и теолога Григорија Петрова (1866–1925) публиковано је осамнаест преведених прича у периоду од 1925. до 1929. године, које на метафоричан начин преносе моралне поруке читаоцима. Кроз приче „Духовна зрнца. Путовођа” (1925: 9–10), „Залутали” (1925: 50–51) и „Седе власи” (1925: 150–152) савјетује се младим људима да што више буду у вјери, да читају Свето Јеванђеље јер ће се тако уздигнути над обичним животом и помоћи и себи и другима да лакше доносе исправне одлуке. У причама „Извор” (1925: 79–80), „Сунце” (1925: 84–85), „Кошница” (1925: 101), „Три леје” (1925: 129–131) и „Топло хладно” (1925: 178–179) истакнута је љубав и доброта. Људи треба да чине добра дјела по правди Божијој и да не дозволе да умјесто правде, преовлада лаж, превара и лукавство, љубав да замијени гордост и завист, а послушност дрско понашање. Доброчинство је описано у причи „Пријатељ бедних” (1926: 103–108) кроз сјећање на познатог руског љекара Фјодора Петровића који је преминуо 1853. године, а који се и даље памти по својим добрим дјелима. Сличног садржаја су и „Драгојла” (1925: 129–131), „Пријатељ губавих” (1926: 130–137) и „Пријатељ робова” (1926: 162–168).

Други највише превођени страни аутор био је енглески свештеник и писац Чарлс Спурџон (1834–1892), један од најутицајнијих проповједника чија су дјела и данас актуелна. У периоду од 1925. до 1933. године објављено је седамнаест његових поучних кратких прича. Основна порука великог броја његових прича је да треба славити господа Исуса Христа, чија благодатна сила посвуда продире, обасјава нас љубављу и добротом и штити од сваког зла. Таква порука се може пронаћи у причама „Усеви светлости” (1933: 177), „Символи благодети Богочовјека” (1933: 177–178), „Извор благодати” (1925: 278), „Река милосрђа” (1925: 275), „Глас камења” (1925: 226–227) и „Обмана у магији” (1925: 242–243). Друга јасна порука људима у Спурџоновим причама је да се на вријеме покају и ослободе гријеха, да не чекају последњи тренутак када за то буде касно. Ова порука проналази се у текстовима „Спасавање грешника” (1925: 202–203), „Разорна сила греха” (1925: 203–204), „Људост грешника” (1925: 204), и „Продао душу ђаволу” (1925: 155–156).

Од осталих преведених аутора у *Брајтсџиву* се могу прочитати кратке поучне приче Ивана Сергејевича Тургенева (1818–1883), Шарла Вагнера (1852–1918), Виктора Игоа (1802–1885) и много других анонимних превода са грчког, руског и француског језика.

ПРИЛОЗИ О КЊИЖЕВНОСТИ УОПШТЕ

У часопису *Брајтсјиво* је објављено око десетак чланака и есеја о књижевности уопште и о српској књижевности. Они су оријентисани на коментарисање појединих нових књига, теме из старе српске књижевности и дјела Петра II Петровића Његоша. Јован Ж. Бута у тексту „Порнографска књижевност” (1925: 138–139) истиче како држава треба утицати на то да се забрани порнографска литература, која је свуда лако доступна, а која негативно утиче на морално образовање омладине, па каже да је „зла књига гора од најгорег друштва”.

Професор теологије и публициста Петар Маркичевић (1883–1952) је писао „О књижевном раду Светог Саве” (1931: 25–29). Након што је споменуо сва Савина дјела, Маркичевић истиче његове заслуге за српску просвјету и културу, за даљи развој књижевности и за стварање културних средишта у којим ће се стварати и његовати књижевност. Са неколико осврта о старој српској књижевности огласио се и Јован Кршић (1898–1941), а штампани су и прилози Николаја Велимировића и Јована Скерлића (1877–1914) о Петру II Петровићу Његошу, његовој религији и књижевном раду.

БИЉЕШКЕ О КЊИЖЕВНИЦИМА И КЊИГАМА

Биљешке о књижевницима и књигама објављиване су на крају часописа у рубрици „Белешке”. У тој рубрици је критички или информативно праћено све што се дешавало у култури, цркви као и које су нове књиге и периодика изашле из штампе. Најчешће су то кратки и непотписани текстови. Општа препорука у првом броју часописа је да свака кућа треба да има: „Свето Јеванђеље, Српске народне пјесме и Српску историју” (1925: 21), што значи да је од самог почетка акценат на хришћанској православној вјери и српској традицији и култури. Споменућемо неке од препоручених књига: Николај Велимировић *Духовна лира* и *Омилија*, Владислав Скарић *Српски православни народ и црква у Сарајеву у 17. и 18. вијеку*, Лазар Мирковић *Сјарине сјаре цркве у Сарајеву*, Стево Калуђерчић *Из прошлости Сарајева*. Сијело те имамо и разна издања молитвеника, споменице епархија и богословија, житија светаца и слично.

ЗАКЉУЧАК

Када након свега до сада наведеног покушамо да дамо сумарну оцјену књижевних прилога у часопису *Брајтсјиво*, можемо рећи, да поред тога што су били разноврсни и бројни, да су имали важну религијску и просвјетну улогу. Своје читаоце су упознавали са православном вјером, народним обичајима и традицијом, али и са основама моралног понашања. Пјесме, поучне приче, писма, житија и биографије су спајале хришћанску поруку с народним духом. Тако су код читалаца јачали осјећаје заједништва и припадности, али и развијали свијест о важности образовања и културе као темеља опстанка народа. Књижевни прилози у часопису *Брајтсјиво* су имали значајну улогу у очувању српског националног идентитета,

језика и моралних вриједности у међуратном периоду у Босни и Херцеговини, када се све више тежило ка идеји југословенства и уједињавању народа различитих културних и религиозних традиција. Прилози инспирисани православном вјером повезују прошлост, садашњост и будућност чувајући моралне и културне темеље на којима се гради српски идентитет у Босни и Херцеговини. Одабиром квалитетних књижевних текстова, приказа и препорука одређених књига, од угледних српских писаца и теолога, уредник је утицао на формирање читалачког укуса публике. Обрађајући пажњу само на текстове који су из области књижевности, не треба занемарити ни чињеницу да је *Брајисљиво*, с обзиром на дужину свог трајања, био једна ризница информација из духовног и културног живота из свог времена, или, како истиче Милена Максимовић, „потврда снажног и нормалног живота људи који су били привржени својој православној вјери и српској нацији” (Максимовић 2000б: 38).

ИЗВОР

Брајисљиво: лисћ за вјерско и народно просвјешћевање (1925–1941). Сарајево: Српско-православно братство Св. Саве у Сарајеву.

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић 1988: Димитрије Богдановић. „Житије Петра Коришког”. *Теодосије живијија*. Прир. Димитрије Богдановић. Београд: Српска књижевна задруга: Просвета, 40–43.
- Ласица 2019: Бојана Ласица. „Прилог за изучавање српских књижевних часописа у Босни и Херцеговини између два свјетска рата”. *Наука и стварност*, књ. 10, том II. Ур. Марија Леџић. Пале: Филозофски факултет, 573–586.
- Ласица 2025а: Бојана Ласица. „Преглед српске периодике у Босни и Херцеговини (1918–1941)”. *Радови Филозофског факултета (часопис за хуманистичке и друшћивене науке)*, XXVI, 311–330.
- Ласица 2025б: Бојана Ласица. „Српски духовни часописи у Босни и Херцеговини (1918–1941) и њихов значај у вјерском и народном просвјешћевању”. *Philologia Mediana*, XVII, 427–439.
- Максимовић 2014: Војислав Максимовић. *Научни укази: теорија метода и техника научно-истраживачког рада*. Пале: Филозофски факултет.
- Максимовић 2000а: Милена Максимовић. *Библиографија радова часописа Брајисљиво: (Сарајево, 1925–1941)*. Магистарски рад. Универзитет у Источном Сарајеву: Филозофски факултет.
- Максимовић 2000б: Милена Максимовић. Часопис *Брајисљиво: (Сарајево, 1925–1941)*. *Хришћанска мисао*, VIII, 9–10, 36–38.
- Матовић 2014: Весна Матовић. „Библиографија периодике и историја књижевности и културе”. *Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе*, књ. XXIII. Ур. Ана Ђосић Вукић и Весна Матовић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 11–27.
- Мачкић 2019: Љиљана Мачкић. *Књижевно дјело Исаије Митровића*. Бања Лука: Центар за српске студије.
- Новаков 2011: Александра Новаков. „Мирко Максимовић”. *Српски биографски речник*. Кв-Мао, књ. V, Ур. Чедомир Попов. Нови Сад: Матица српска, 784–785.
- Роповић 2010: Танја Роповић. *Речник књижевних термина*. Београд: Logos art.
- Саџак 2010: Младенко Саџак. *Преглед српске књижевности у БиХ у 19. вијеку*. Бања Лука: Арт принт.

Bojana M. LASICA

LITERARY CONTRIBUTIONS IN THE MAGAZINE BRATSTVO

SUMMARY

The magazine *Bratstvo* was published in Sarajevo from 1925 to 1941, as a spiritual magazine for religious and popular education. Although it primarily dealt with religion, it also followed the cultural life of the Serbian people in Bosnia and Herzegovina and fostered belles-letters. Therefore, it represents a significant treasury of quality literary texts written in the spirit of the Serbian Orthodox faith and folk tradition. They celebrate the greatest Christian holidays, Christmas and Easter, and the customs that go with them.

Prose contributions are written in various forms, so we have: hagiographies, biographies, letters, short stories, contributions on literature in general and notes on writers and books. The most valuable prose literary works in the magazine *Bratstvo* from Serbian medieval literature are biographies. In terms of the number of published prose contributions, biographies of church and secular figures are at the forefront, and biographies of heroes and dukes who became famous for their heroism in the First and Second Serbian Uprisings, and who were at the same time spiritual representatives of the Serbian people are also represented. Bishop Nikolaj Velimirovich (1881–1956) published seven prose contributions in the form of letters that were reprinted from the work *Missionary Letters*. A large number of prose contributions consist of moral-instructive and religious stories in which Christian virtues are emphasized and envy and anger are condemned. In choosing such content, the editor seriously thought about the education of children and youth in the spirit of the Christian faith and folk tradition. By selecting high-quality literary texts, reviews and recommendations of certain books by prominent Serbian writers and theologians, the editor influenced the formation of the audience's reading taste. By paying attention only to texts in the field of literature, one should not ignore the fact that the magazine *Bratstvo*, given its long existence, was a treasure trove of information from the spiritual and cultural life of its time and that it significantly influenced the raising of the level of knowledge and education in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: *Bratstvo*, literary contributions, spiritual periodicals in Bosnia and Herzegovina, religious and public education.

